

”Så är det inte hos er!” - det subversiva minnets paradig

Gaudium et Spes, Andra Vatikankonciliet pastoralkonstitution, uppmanar oss att läsa ”tidens tecken” för att rätt kunna omsätta evangeliets budskap i samhällslivet. Uttryckets upphovsman, dominikanen Marie-Dominique Chenu¹, hävdade att ”tidens tecken” var teologins främsta källor. Ska vi förstå Guds uppenbarelse, Guds pågående relation med hela sin skapelse, måste vi bokstavligen bada i de mänskliga kulturernas pluralism, den ekumeniska rörelsen och lekfolkets apostolat, det vill säga deras yrkeserfarenheter, politiska engagemang och familjeliv. Idag skulle han säkert ha lagt till de moderna naturvetenskaperna och vår kosmologiska forskning.

Chenu ansåg att läran inte kunde avläsas som dogmatiska principer utan som Guds levande skaparord som är en pågående uppenbarelse i människans inre, hennes intelligens och i själva trosakten, *fides qua*. Det får till följd att vi tolkar gudsuppenbarelsen utifrån vår erfarenhet av tillvaron här och nu och att denna tolkning sker inom en kontextuell gemenskap. Den thomistiska kunskapsteorin ger oss alltså redskapen för en ständigt pågående trostolkning utifrån det konkreta samhälle vi lever i, menade Chenu.²

Men att rätt avläsa ”tidens tecken” och därmed Guds tilltal till oss innebär inte att bara vara närvarande i ett här och nu. Tron och hoppet förutsätter att vi avläser tillvaron i eskatologins, framtidens, eller fullbordans ljus, men framför allt att vi handlar i nuet, riktat mot framtiden, utifrån ett subversivt minne, det vill säga utifrån kunskapen om historien. Chenu myntade även detta uttryck, ”det subversiva minnet” och i en intervju har han förklarat dess innebörd. ”Att återkalla det förgångna, att återvända till källorna är alltid en revolutionär företeelse eftersom vi på det viset återkommer till den skapande kraften. Och det sätter ifråga alla överbyggnader som samlats på varandra under tidens lopp. Inte för att dessa strukturer alltid skulle sakna värde, men vi måste kunna relativisera dem: att återvända till en ursprunglig

¹ 1895 - 1990

² Faggioli, Massimo, *Vatican II, The Battle for Meaning*, Paulist Press, New York / Mahwah, NJ, 2012; s 77

intuition förvandlar vår syn på det som är för handen. Varje gång vi återvänt till evangeliet, har vi också återvänt till den första kristna gemenskapens ideal.”³

Chenu menade att dessa ursprungliga ideal framstår som ett slags myter som vi bygger vidare på, som växer och mognar. Själva ursprungshändelsen är ofta ett marginellt fenomen, men myten gör det till något grundläggande för hela vår självförståelse. Befrielsen från slaveriet i Egypten var en sådan i sig marginell historisk händelse men som sedan blev ur bilden för alla slags befrielser. Men vare sig vi återvänder till befrielsen från slaveriet i Egypten eller till den första kristna gemenskapen så är det omöjligt att stanna där. Då skulle vi göra en arkeologisk rekonstruktion, men som skulle vara varken befriande eller nyskapande. Historikerns uppgift enligt Chenu är att söka efter en grundläggande inspiration, inte en dokumentation av arkeologiska fakta.⁴ I tidskriften *La Vie Intellectuelle* skrev han redan 1937: ”Att göra teologi är att vara närvarande inför uppenbarelsen som ges i kyrkans aktuella liv och i kristendomens aktuella erfarenheter.”⁵ Guds uppenbarelse ligger alltså inte dogmerna utan i den verklighet vi lever i. Det finns flera meningsskapande berättelser i bibeln som utgör vårt kollektiva subversiva minne om vi verkligen omläser dessa berättelser som en ny uppenbarelse här och nu. Det var därför som Chenu skickade ut sina studenter till gruvorna och fabrikerna för att där ”se” Guds uppenbarelse idag.

Här kan ökenvandringen mot ett utlovat land, som vi kan ana och arbeta för, men aldrig fullt ut ta i besittning, ge mening åt ett strävsamt politiskt arbete. Här kan den första skapelseberättelsen säga något om hur Gud delar makten med människan, som nu får uppgiften att vara Guds representant i världen, att som skapad till Guds avbild och likhet visa på Gud själv. Vår omläsning av tron och hoppet begränsas om vi förblir i ett slutet laboratorium, men levandegörs om livet här och nu får bli den första inspirationskällan och tolkningsnyckeln.

I teologiska termer handlar tro och hopp om omvändelse, på grekiska *metanoia*, att gå utöver sitt förnuft. Omvändelse är inte fråga om en spektakulär syndabekännelse, utan snarare en perspektivförändring. Det handlar om att bedöma och avläsa nuet och tolka historien i relation till horisonten i fjärran, utifrån en ny synvinkel. Vi är alltid på väg mot det förlovade landet

³ Duquesne, Jacques, *Un théologien en liberté, Jacques Duquesne interroge le Père Chenu*, Centurion, 1975 ; p. 62

⁴ Duquesne, op.cit., p. 63

⁵ Chenu, *Dimension Nouvelle de la Chrétienté*, La Vie Intellectuelle, 53, 1937

och det är förstås inte en plats. Det är vi som har uppdraget att förverkliga det här och nu, om vi riktar in blicken på horisonten, framtiden, hoppet. Att hoppas innebär att våga se nya sidor av tillvaron och hos de människor som vi tror att vi känner. Att hoppas är att tillåta förändringar att ske, även när det skulle vara bekvämast för oss om de inte ägde rum.

Protesterna mot Mose befrielseinitiativ blev hårda under ökenvandringen och man längtade tillbaka till köttgrytorna i Egypten. Nuets osäkerhet blev för mycket för folket som hade svårt att lita på Guds nåd. Omvändelse och perspektivförändring är att våga handla förnuftigt, utan att för den skull vilja kontrollera och härska över en tillvaro som är i ständig förvandling.

Justitia et Pax uppgift är att vara det subversiva minnet och påminna om det kristna paradigmet, ”christic paradigm”⁶ i politik, ekonomi, kultur och inte minst inom den kyrkliga institutionen själv. Och då menar jag inte att vi ska använda etiketten ”kristen” i det vi säger och gör, utan konkret visa på just ett annat paradigm, på det paradigm som bäst utmärker gudsriket. Vad gör vi åt lönesättning och värdering av arbetsinsatser? Gud ger samma lön åt de som arbetat en timma som åt de som arbetat tolv ... Klär vi en tanklös slarver i kungliga kläder och slaktar gödkalven när han utblottad kommer hem ...? Vilka får delta i tidernas mest revolutionära måltid, i eukaristin? Vilka är våra skatteindrivare och syndare? Att vara ledare innebära inte att härska utan att tjäna, att smutsa ner händerna och våga leva i en mångtydig verklighet. Om vi tar det kristna paradigmet på allvar kan vi inte följa de invanda mönstren av härskartekniker, avund, egoism och karriärism: ”Så är det inte hos er!”

”Så är det inte hos er!” Det är det subversiva minnets eget paradigm och en förutsättning för att rätt avläsa tidens tecken och handla efter det vi då ser som Guds uppenbarelse här och nu.

Sr Madeleine Fredell OP

Justitia et Pax - Sverige

⁶ Det engelska uttrycket *christic paradigm* låter sig inte översättas till svenska och det « kristna paradigmet » är det närmaste man kan komma. Det används av flera teologer och här kan nämnas Sallie McFague och Raimon Panikkar bland de som utlagt begreppets betydelse på lite olika sätt.